

Kirjallinen sensaatio vai matkijan yrittelmä?

Kirjoittiko Väinö Linna asevelikronikan?

Väinö Linnan entisen työtoverin jäämistössä säilynyt pitkä runoelma mietityttää löytäjänsä. Kirjoitelman on allekirjoittanut 16.2.1946 V.Linna. Onko kyseessä todella ennen tuntematon kansalliskirjailijan hengentuote vai sittenkin vain jonkun wannabe-Linnan kyhäämä jäljitelmä? Onko vastaavia kirjoituksia liikkeellä enemmänkin? Tunnistaako joku *Ikäluokalleni* -runossa kuvailtuja veteraanikohtaloita? Kerron lisää.

Kummisetäni Lauri ”Lasse” Lehtinen muistetaan vanhan Hauhon pitäjän Eteläisissä, missä hän piti äitini siskon Helmin eli ”Hessun” kanssa kyläkauppaa vuosikymmenten ajan. Ennen Hauholle päätymistään vuonna 1923 syntynyt sysmäläislähtöinen mies ehti taistella jatkosodassa hämäläismiesten konekiväärikomppaniassa Syvärillä, toimia sotapoliisina saksalaisille alistetuissa joukoissa Jäämeren rannoilla ja tehdä sodan jälkeen laitospiehen hommia Finlaysonin Tampereen tehtaalla. Finlaysonilla Lasse tutustui Väinö Linnaan eli ”Väpään”, niin kuin Lasse vanhaa työkaveriaan kutsui. Vietin poikasena 1960-luvulla kesälomiani hemmoteltuna puotipuksuna ja perheenjäsenenä kummieni kodissa Eteläisten kaupan sivuhuoneissa ja muistan kuulleen Väpästä useampiakin tarinoita. Lasselle matkat Pyynikin kesäteatteriin ”Tuntemattoman sotilaan” esityksiä katsomaan olivat suuri tapaus.

1980-luvun alussa Lasse ja Hessu myivät kaupan ja muuttivat viettämään eläkepäiviä Tampereen Tammelantorin maisemiin. Hessu kuoli ensin, Lasse eli vuoteen 1992. Lapseton pariskunta jätti omaisuutensa perinnöksi äidilleni ja tädilleni. Kun jälkeenjääneitä papereita selattiin, löytyi erään laatikon pohjalta muutaman sivun mittainen, käsin ruutupaperille kirjoitettu runo. Vuoden 1946 helmikuuhun päivätyn kronikkamaisen teoksen otsikko on *Ikäluokalleni* ja se kertoo siviiliin päässeiden rintamamiesten tunnoista heti sodan jälkeen. Signeeraus V.Linna nosti niskakarvat pystyyn. Arvelin ensin oikopäätä, että nyt on löytynyt todellinen kirjallinen harvinaisuus, suoranainen sensaatio. Väinö Linnan tiedetään huolellisesti tuhonneen melkein kaiken, mitä oli kirjoittanut ennen esikoisromaaninsa ”Päämäärä” ilmestymistä syksyllä 1947. ”En halunnut haparointejani tutkijoiden arvioitavaksi. Niissä oli niin paljon naiiviutta. Tien oheen jätettyä päiväläispoikaa”. Näin Linna sanoi Yrjö Varpion ansiokkaan *Väinö Linnan elämä* -teoksen mukaan saatuaan sydänveritulpan talvella 1965. Kiire oli päästä sairaalasta kotiin papereita polttamaan. Yhtään käsikirjoitusta tai luonnosta ennen kirjailijanuraa ei tähänastisen tiedon mukaan pitäisi olla olemassa. Linnan kirjeenvaihdonkin perikunta aikanaan tuhosi tarkoin. Siksi annoin vanhana kotimaisen kirjallisuuden opiskelijana mielikuvitukseni hetken laukata villisti. Vähintään yhtä riemastunut oli Liedon Sotaveteraanien puheenjohtaja Markku Heinonen, joka olisi halunnut oikopäätä tekstin julkaistavaksi *Sotaveteraani* -lehdessä. Poikamainen intomme törmäsi isääni Kullervo Heikkilään, Kiestingin, Kuuterselän ja Talin veteraaniin, jäyhään hauholaismieheen (konekivääriampuja Linnan tapaan hänkin), joka päätti perihämäläisesti, että ”tästä ei tehdä numeroa”. Sen verran touhusimme kuitenkin, että otin yhteyttä johtavaan Linna –tuntijaan, professori Yrjö Varpioon, joka on kirjoittanut edellä mainitun mittavan Linna –elämäkerran ja on Väinö Linnan seuran perustajajäsen. Pyysin kunnioittavasti Varpion arviota siitä, voisiko löytynyt teksti olla aito.

Sen verran olivat innostustani muinoin suoritetut kirjallisuusopinnot hillinneet, että saatekirjelmässä myöntelin, että runon riimittely onnahtelee kyllä siksi pahoin, että Linna tuskin ainakaan myöhemmin olisi halunnut tekstiä muistella.

Varpion vastaus jatkoi öljyn valelua innostukseni laineille:

”Runo on pitkä verrattuna Linnan sodanjälkeisiin runoihin. Se on myös jollakin tapaa veteraanihenkinen, vaikka Linna itse ei ainakaan myöhemmin ollut kovin innostunut veteraanitapaamisista.” Varpiokin panee merkille, että runomitta on horjuva ja arvelee, ettei Linna olisi tehnyt joitakin sellaisia oikeinkirjoitusvirheitä, joita tekstissä on.

Varpio pitää tekstin aitouden kannalta arveluttavana myös sitä, että runossa viitataan *Tuntemattoman sotilaan* alkusivujen kanttiinikohtaukseen, vaikka *Tuntematon* ilmestyi monta vuotta myöhemmin. Tätä huomautusta vastaan itse kapinoin; eihän ole vallan tavatonta, että kirjoittajalla on mielessään erilaisia aihioita vuosienkin ajan ennen kuin teos ilmestyy. Linnan sitä paitsi tiedetään kirjoittaneen ensimmäisen, sittemmin kadonneen sotaromaaniteelmän *Kahden rajan yli* jo rintamalla ollessaan. Vartio oli vertaillut myös löytyneen runon käsialaa Väinö Linnan 1940-luvun lopun kirjoitusjälkeen. Hän kiinnittää huomiota muun muassa t-kirjaimen poikkiviivaan ja k-kirjaimen lenkkiin, jota Linna käyttää.

Huomioittensa perusteella professori Varpio toteaa, että syntyy sellainen mielikuva, että *Ikäluokalleni* –runon kirjoittaja ei ilmeisesti ole Linna. ”Mutta varmahan tästä asiasta ei voi tietysti olla”.

Näin jäi *Ikäluokalleni* isäni kirjoituspöydän laatikkoon. Tämän vuoden alkaessa tuota laatikkoa tyhjenneltiin haikein mielin. Äitini Kerttu Heikkilä kuoli yllättäen lokakuussa ja isäni menetti omaishoitajan, elämänkumppanin ja elämänhalunsa. Hän seurasi puolisoaan suureen tuntemattomaan viattomien lasten päivänä 28.joulukuuta 2016.

Nyt päätin, että salaperäisen runoelman alkuperän voisi ottaa vielä uudestaan tutkintaan. Voisi tehdä sen verran ”numeroa”, että kyselisi julkisuuden kautta, soittaako *Ikäluokalleni* vielä jonkun elossa olevan veteraanin kelloa.

Käsialankin päätin vielä tutkituttaa asiantuntijalla. Kriminologi ja käsialantutkija Leena Toivonen on toiminut asiantuntijana useissa väärennysoikeudenkäynneissä ja harrastanut käsialojen tutkintaa ja grafologiaa vuosien ajan. Pyysin Toivosta vertaamaan *Ikäluokalleni* –runon tekstiä *Väinö Linnan elämä* -kirjan sivulta skannaamaani käsialanäytteeseen ilman, että kerroin, kenen kirjoitusta tässä koetetaan tunnistaa. Toivonen otti työn tosissaan. Hän suoritti tekstinäytteiden perusteella suorastaan pienen grafologisen tutkimuksen aivan samalla vakavuudella kuin olisi ollut todistajana oikeudessa. Toivonen selitti käsialatutkimuksen ja grafologin työn perustaa:

-Kirjoitus on pitkän harjoittelun tulos. Koulussa opitaan periaatteet, mutta jo nuorella iällä ihminen pyrkii yksilöimään ja opettelemaan kirjoitustyyliänsä, joka hänelle luonteensa mukaan sopii. Kirjoitus pysyy yleensä samana koko eliniän, sen aivoihin iskostuneita perusasioita on vaikea muuttaa. Käsiala on tunnistettavissa pienten yksityiskohtien avulla jopa kirjoitusta vaikeuttavan sairauden tai onnettomuuden jälkeen.

Toivonen vertaili *Ikäluokalleni* -runon kirjoittajan käsialaa Väinö Linnan tekstinäytteeseen mm. kirjoituksen tyyliä, kirjainten mallia, korkeutta ja viistoutta analysoimalla ja kirjainten yksityiskohtia tutkien. Hän jopa mittasi tarkoin kirjainten kallistuskulman.

Väinö Linnan käsialasta Leena Toivonen kirjoitti kirjallisuudentutkimuksenkin kannalta kiinnostavasti näin:

”Käsiala on ulkoasultaan rikasta ja kirjainten liittymämuodot erikoisia. Grafologian kannalta tällainen kirjoitus viittaa siihen, että kirjoittaja on optimisti ja omaa hyvän maun sekä kulttuuritason. Tämä henkilö osaa käyttää tilaisuutta hyväkseen ja jopa hieman erottua muista.”. T-kirjainten viivat toivat Toivosen mieleen sen, että kirjoittajalla on voimakas tahto ja hän voi olla hyvä johtajana ja päätösten tekijänä. Ison T-kirjaimen viiva viittaisi kirjoittajan jonkinlaiseen suvaitsemattomuuteen.

Ikäluokalleni –runon tekstistä Toivonen kirjoitti mm. näin:

”Kirjoittajan kynän jälki on kevyempää ja vaihtelevaa painoltaan. Kirjoittajan käden jälki on

epätasaisempaa ja pyöreämpää. Tällainen kirjoitus viittaa henkilöön, joka on epävarma ja haluaa säilyttää tietyn välimatkan muihin, ärtyy helposti. Hän on kuitenkin hyvä seuraihminen, mukautumiskykyinen, haluaa kuitenkin pitää oman elämänsä piilossa muilta. Vertailtuaan vielä yksityiskohtaisesti mm. tekstinäytteiden k- ja y-kirjainten muotoa ja kirjoittamistapaa ja käsialojen kallistuskulmia, jotka poikkevat toisistaan selkeästi, päätyy käsialatutkija Leena Toivonen selvin sanoin toteamaan.
”Kirjeet eivät ole saman käden kirjoittamia. Eroja on enemmän kuin samankaltaisuuksia kirjoituksessa”.

Näin näyttää tuomio siis selvältä. *Ikäluokalleni* on tuskin Väinö Linnan omakätisesti kirjoittama. Mutta ilmaan jää vielä muitakin mahdollisuuksia. Sotavuosina ja niiden jälkeen oli varsin yleistä, että laulujen sanoja, runoja ja kronikoita kopioitiin vihkoihin, jotka sitten kiersivät kädestä käteen. Onko mahdollista, että Linna olisi tehnyt runon, jota sitten olisi veteraanipiireissä käsin siirretty vihkosta vihkoon? Jos niin, niin sama runo saattaa löytyä jonkun muunkin veteraanin jäämistöstä. Ehkä alkuperäinen Linnan teksti on sittenkin jossain olemassa? Olisin kovin iloinen, jos saisin vaikka pientäkin lisävalaisua mysteeriiin.

Linnaan viittaavia yksityiskohtia kirjoituksessa on paljon. Lähtö Paloaukealta autokuljetuksissa ja kantiinmuistelo ovat kuin *Tuntemattoman* esiasteita. Kertomus aseveljestä, joka hurauttaa Dostojevskin romaaneihin pakkomielleisesti, liippaa läheltä Linnan omaa henkilöhistoriaa. Hän kantoi vuosina 1945 – 46 selkää vääränä maailmankirjallisuuden suurteoksia Tampereen kirjastosta ja luki Dostojevskia suorastaan raivopäisesti. Varsinkin *Rikos ja rangaistus* vaikutti syvästi; Linna on kertonut joskus Raskolnikovin tarinaa lukiessaan ajautuneensa suoranaiseen hurmostilaan: miksi ei Dostojevski voi enää olla elossa, jotta hänet voisi tavata henkilökohtaisesti?

Ikäluokalleni –runon tekijä kirjoittaa:

Hän alkoi kovin lukemaan
kun päästiin siviiliin
ja sattui Sonjaan ihastumaan
Dostojevskin romaniin

Hän varmaan tuli hulluks kai,
mä itse luulen niin,
Kun pienen katutytön nai
mit Sonjaan vertailtiin.
Mulle sanoi itse hän
kun kerran juteltiin,
vaik’ pauhais maailma törkyjään,
hän on helmi sittenkin.

Linnan esikoisteos *Päämäärä* on dostojevskiläinen tutkielma neuroosien ajamasta ihmismielestä. Samoissa syvissä vesissä ui toinenkin teos *Musta rakkaus*. Kolmas romaani ei koskaan valmistunut. Työnimellä *Messias* valmisteltu teos saattoi kirjoittajansa henkiseen ja fyysiseen kriisiin, jonka tuhkasta sittemmin nousi kansalliskirjailija Linna, sotiemme ja koko itsenäisyytemme ajan kuvaajana ylittämätön realistieepikko.

Nuorta Väinö Linnaa muistuttaa runon tekstissä sekin, miten kirjoittaja tuskailee runoilijaksi ryhtymistään ja pelkää murskaavia arvioita:

No peijakas kun kuitenkin
täs' eksyy tyylistään
ja sanotaan taas varmaankin
ei siit oo mihinkään

Itseoppineen Linnan peikkona ja painajaisena tiedetään nuorena olleen hoippuminen suuruudenkuvitelmien ja riittämättömyyden välimaastossa. Tämä käy ilmi esimerkiksi hänen kustantajan kanssa käymästään kirjeenvaihdosta, missä hän vuoroin vähättelee tekemisiään, vuoroin kuvailee, miten syntymässä on maailmankin mitassa merkittävää tekstiä.

Jos *Ikäluokalleni* ei ole Väinö Linnan tekstiä, on se yhtä kaikki kiintoisa ajankuva niiden miesten ajatuksista, joiden rintamalla runnotut rivit oli paiskattu takaisin arkiseen elämään ilman sen kummempia sopeutusvalmennuskursseja ja post-traumaattisen stressin purkuja. Niskassa oli valtiolta saatu harmaa takki, josta natsat oli raksittu, niiden mukana usko siitä, että jotenkin kaikki koettu oli sittenkin ollut reilua peliä. Jäljellä oli vain tietoisuus siitä, että mukana olleet kyllä ymmärtävät:

siksi lopuks' huudankin,
kiitos kunnon toverini
muut saa mennä hemmettiin.

Ikäluokalleni –runon kirjoittaja on lujasti veteraaniveljiensä puolella. Niin oli Linnakin. Hän kirjoitti *Tuntemattoman* saatesanoiksi kustantajalleen: ”Sotilaille, jotka koko onnettomuuden hartioillaan kantoivat, minä tahdoin antaa kaiken arvostuksen, mutta itse sodalta otin sen pois.”

Mielelläni kuulisin, onko *Ikäluokalleni* säilynyt jonkun muunkin veteraanin jäämistössä tai edes kuulopuheena. Sähköpostiosoitteeni on markku.heikkila (at) puutorinversa.fi.

Markku Heikkilä

Ikäluokalleni

Mä lähden teille kertoileen
ja taaskin itsestämme
näen sydämmestä sydämmeen
sen mit' on mielessänne.
Kun tiedän aivan varmasti
ett ootte samaa mieltä,
näist asioista kanssani
siks puhun selvää kieltä.

Mä tässä kyllä arvelin
tään tyylin valitessani,
et runo siitä kärsisi
näin teille laulaissani

Mut taide tästä jääköhön
saa mennä hemmettiin
mä tuumasinkin kärsiköön
ja näin sit alettiin

Ois tässä paljon kerrottavaa
vaan ei kaikkeen aikaa riitä
mut' ootteks nähneet Jaakkolaa
mä kerronkin nyt hiukan siitä
Hän alkoi kovin lukemaan
kun päästiin siviiliin
ja sattui Sonjaan ihastumaan
Dostojevskin romaniin

Hän varmaan tuli hulluks kai,
mä itse luulen niin,
Kun pienen katutytön nai
mit Sonjaan vertailtiin.
Mulle sanoi itse hän
kun kerran juteltiin,
vaik' pauhais maailma törkyjään,
hän on helmi sittenkin.

Aivan hyvin sentään laatuun
alkuunsa se kävikin,
kun rahaa(n) perinnöksi saatuun
ensihätään turvattiin.
Mut sitten loputtua rahan
alkoi puute ahdistaa.
Vaimo otti tavan pahan
kävi kampeit panttaamaan

Sortui sitten jälleen seuraan
entisien ystäväin
alkoi vanhaan tapaan peuhaan
mies kulki allapäin
Kiros Dostojevski paran
alimmaiseen helvettiin
nykyänsä puuttees rahan
viinajonos seisoksii

Muistatteks' sen täytekynän
jota Syvärillä näytteli

kultaterän oikein hyvän
josta aina ylpeili.
Surku tulee miestä hyvää
ja hyvä oli kynäkin
siel' se lappu kyljes lepää
hyllyl' panttikonttorin

Mut Tepsu poika konstin keksi
päästi luodin otsahan
sanoi viellä viimeiseksi
panen jalat suorahan
Et on sitten hyvä heidän
arkkuun panna lojumaan
luen ensin isämeidän
sitten annan kajahtaa

Ja kajahti kuin kajahtikin
vaikken sitä uskonut
Lie hän varmaan rukouksenkin
lopun eellä lukenut
Toteutti myös uhkauksensa
työnsi jalat suorahan
sänkyhynsä selällänsä
oli käynyt lojumaan

Yksikseen kun asuskeli
ei satuttu sit' huomaamaan
kolme päivää lojuskeli
ol' jo käynyt tummumaan.
En tiedä mikä häneen meni
pitkän aikaa sureksi
yksiksensä murjotteli
oli hällä kyllä rahaakin

Niin ois, tässä kertomista
kuinka paljon kertois vaan
monest' vanhast' toverista
joita sattuu muistamaan
Vaan ei ei heistä yksiksensä
vois' tässä käydä kertomaan

Muistattehan parakkimme
suuren paloaukean

jossa usein hyökkäilimme
tyhjää metsää vastahan
Muistattehan kanttiinin
ja sen kauniin Kaarinan
jolle pienet penninkit
sai antaa korvikkeestahan

Kaarinata rakastimme
joka mies varmahan
siksi mäkin menin sinne
nyt sen tässä tunnustan.
Vaan sen yhden roikaleen
pit kaikki tulla pilaamaan
kannuksineen, tähtineen
kun valtas kokon Kaarinan

Ja sitten kerran kesäyössä
ajoi autokolonnat
utuisessa tomuvyössä
päällä kuormat laulavat.
Reippaat laulut kajahteli
hymys naamat tomuiset
ikkunoissa vilkahteli
jotkut kasvot uniset

Junat takaisin toi kerran
autokuorman rippehet
oli murjottu ne jonkunverran
ol silmät kuoppiin painuneet
jälleen jossain ikkunassa, näkyi
silmä uninen
viipyi hetken katsomassa
veti kiinni kaihtimen

Sitten varsin komeasti
palkka työstä maksettiin
miehen käteen uljahasti
tuhatlappu lyötiin
Olkapäältä nauhaparat
säälimättä revittiin
Takki housut saappahat
viel' kaupan päälle annettiin

Kestit vielä pystytettiin
kunniaksi sankarten
viinalasit tyhjennettiin
läikkyi kuohu maljojen
Omas korkees' persoonassaan
vuorineuvos harmaapää
lämpimässä puheessaan
hän palanneita tervehtää

Kohmelon pois selvitessä
konttorihin kävellään
tuntipalkkaa kysyessä
naama hieman venähtää
Kaveril' hymy teeskennelty
miestä siin' viel kiitetään
ja hetken kun on ihmetelty
koneen ääreen käydähän

Sitten alkoi joukko tuo
kaduilla taas vaeltaa
mut toveri kun saapui luo
niin hiukan sivuun katsotaan
Hieman hämillänsä siinä
pieni hetki tarinoidaan
mut' ei sentään ravintolaan viedä

Sitten niin kuin nohimennen
tähän tapaan lausutaan
vaatteita kyl' oli ennen
nyt täs' asetakis vaan
Muttei kauan aikaa viene
kohta uudet vaatteet saan
kun kaatunehen velimiehen
puku mulle korjataan

Taisi pieni valhe päästä
kun sen suoraan tunnustan
ainoa on vaate päällä
harmaa sarkatakki vaan.
Kas kävelypukua sisaren
kun oikein tarkkaan tarkastaa
niin se vaatteit velimiehen
sangen paljon muistuttaa.

Nähdään myös sen rikkaan poika
joka kerran tavattiin
muttei enää tunne noita
jotka kerran tunnettiin
Syrjätiellä viellä sentään
kun ei ole näkijää
käsi hatun reunaan lentää
ohimennen tervehtää

Joskus torikokouksissa
vaitiollen kuunnellaan
kun niiden kovaäänisistä
pilkkalaulut kajahtaa.
Olet oikeassa varmaan
kun sen tavallasi näät,
sentään sanoa kai saan
voi te rakkaat jästipäät.

Hiljalleen ja vähitellen
halla syömmeen laskeutuu
pieni osas ihmetellen
joista viimaa paheksuu
No peijakas kun kuitenkin
täs' eksyy tyylistään
ja sanotaan taas varmaankin
ei siit oo mihinkään

Mutta pojat yhden kerran
tahdon viellä kuohahtaa
jos hävytön oon jonkunverran
niin sitäkin se olla saa.
Haaveen aivan mielettömän
mieleheni nostatan
että joskus itsessään
nään suuren rahapohatan

Silloin Tammer hotellihin
kerros mennään vuokraamaan
panen pystyyn rymsteerinkin
ja herranjestas lauletaan
Jokainen on tervetullut
mut' juhlapuku vaaditaan

vanhat harmaat takkikulut
tuotava on tullessaan

Ovipieleen seisomaan paan suuren
Lehtos' vääpelin
jos joku tulee uusissaan
niin varmaan ulos lentääkin
uuden tavan kulkemaan
hän opetella saa
että ilman jalkojaan
voi pitkän matkan matkustaa

Aivan keskilattialle
kaljasaavi pannahan
suuri kauha laidalle
siihen tulee riippumaan.
Vasikannahkakortit, sitten
jostakin me hommataan,
et' on niitä hyvä sitten
lyödä hännästä lattiaan.

Pauhataan hullun lailla
mustat varjot tapetaan
mieltä ymmärrystä vailla
käsikaulal lauletaan
Ettei kuuluis sanat heidän
uuden päivän saarnastaan
se on toisten eikä meidän
siks me lyödään raminaa

Puhuu syömmen kyllyydestä
rehellisen miehen suu
varsin usein runoudesta
totuus aivan unohtuu
Sen ain nielee musta nielu
jok' on totuus edessään
hyvän runoilijan sielu
kaunihimpi on elämää

Taasen eksyin veikot teistä
jälleen tyylin pilasin
taidan turhaan taittaa peistä
roskakoriin runoilin.

Sekoan jo sanoihini
siksi lopuks' huudankin,
kiitos kunnon toverini
muut saa mennä hemmettiin.

Kirj. V.Linna 16.2.1946